

KRISTIINA ILMONEN

Taiteilijan tieto esiin – kansanmusiikin tutkimuksen kirjo on laajenemassa!

Kansanmusiikin tutkimus on tätä kirjoitettaessa tienhaarassa. Suomessa perinnesäveltämisen tutkimuksella on kunniakas historia ja pitkät perinteet, keskittyiväthän jo monet musiikintutkimuksen alkutaipaleen suuret nimet Henrik Gabriel Porthanista Ilmari Krohniin, Armas Otto Väisäsestä Otto Anderssoniin nimenomaan kansanmusiikkiin. Viime vuosina kansanmusiikin ilmiöt ovat sen sijaan tuntuneet etnomusikologisessa tai musiikkiteieteellisessä tutkimuksessa monesti jäävän muodikkaampien aiheiden varjoon.

Musiikin tutkimuksen edellytyksiä ylipäätään on suomalaisessa yhteiskunnassa yliopistolaitoksen talouspaineiden myötä jo pitkään kurjistettu, ja monissa yliopistoissa pienten alojen, kuten musiikin, tutkimus on ahtaalla. Sama kehitys on näkyvillä kansainvälisesti. Oppiaineita on sulautettu suurempiin kokonaisuuksiin eli piilotettu hakijoilta näkymättömiin tai jopa kokonaan lakkautettu. Opetus- ja tutkimusvirkoja on laitoksilla vähennetty, eikä tutkimukselle helposti löydy yliopistojen opetusvirkojen arjessa aikaa, tutkimuksen tärkeyttä korostavista juhlapuheista huolimatta. Pätkätyöläisyys on yhtä tuttua tutkijoille kuin se on muusikoillekin. Näkymät ovat siis huolestuttavat.

Onneksi kaikki tutkijat eivät ole kansanmusiikkia unohtaneet. Säätioiden tämänsykyisiä rahoituspäätöksiä lukiessa näyttää ilahduttavasti siltä, että kentällä syntyy nyt uusia, tutkijoita ja taiteilijoita hienosti yhdistäviä kansanmusiikin alan tutkimushankkeita. Myös perinteistä kansanmusiikin tutkimusta perinteisin menetelmin tarvitaan edelleen: me kansanmusiikin ammattilaiset törmäämme jatkuvasti siihen tosiasiaan, että Suomen ja lähialueiden perinnesäveltämisen tutkimuksesta on vasta raapaistu pintaa. Perustutkimusta puuttuu jopa aivan keskeisiltä alueilta. Vakiintuneita julkaisukanavia on onneksi olemassa, ja kansanmusiikin tutkimuksen on tärkeää tulla julkaistuksi osana muuta musiikintutkimusta pitkän historian omaavissa tiedelehdissä.

Toisaalta Taideyliopiston panostus tutkimukseen on ollut jo pitkään nousussa, ja Sibelius-Akatemian Kansanmusiikin aineryhmässä on koulutettu tohtoreita jo 1990-luvun lopulta saakka. Sibelius-Akatemiaan on syntynyt itse asiassa Suomen mittakaavassa varsin laaja musiikin tutkimuksen yhteisö, jossa tosin kansanmusiikillisten aiheiden osuus on postdoc-tason tutkimuksessa vielä vähemmistöissä. Tämä on kansanmusiikin tutkimuksen kannalta valitettava tilanne, joka ei saa jäädä korjaamatta.

Kansanmusiikin ammattilaisten uusi sukupolvi

Viimeisen puolen vuosisadan aikana musiikin, musiikkikasvatuksen ja taiteen kentille on syntynyt kansainvälisesti verkottunut, koulutettujen kansanmusiikin ammattilaisten sukupolvi. Tämän sukupolven syntyminen liittyy myös tutkimukseen, sen tarpeeseen sekä siihen, miksi olemme Sibelius-Akatemiassa nyt perustaneet uuden kansanmusiikin tutkimuksen julkaisukanavan. Kansanmusiikin yliopistotasoinen koulutus ja sen myötä kansanmusiikin harjoittaminen ammattina on nimittäin synnyttänyt kokonaan uudenlaisen muusikkoidentiteetin, taiteellisen tutkimuksen näkökulman, kansanmusiikin pedagogiikan, uuden kansanmusiikin lähihistorian sekä taiteellisen ja ammatillisen kentän. Tämän kentän piiristä nousevia havaintoja on tutkittu vasta varsin vähän, emmekä ole itsekään kovin paljon vielä ehtineet tuoda omaa tietoaamme julkisuuteen, vaikka olemmekin tutkineet ansiokkaasti soittamalla, laulamalla ja säveltämällä. Tutkittua tietoa kentän ilmiöiden koko kirjosta kaivataan kipeästi. Onneksi kehitys on jo menossa hyvään suuntaan.

Tätä kirjoitettaessa on Sibelius-Akatemian kansanmusiikin monikielisessä tohtori-seminaarissa 18 opiskelijaa, ja koulutuksesta on valmistunut 25 taiteellista ja kolme tieteellistä musiikin tohtoria. Maistereita on valmistunut aineryhmästä vuonna 1983 alkaen koulutuksessa jo 185. Kansanmusiikin ammattilaisia ovat jo pitkään kouluttaneet myös ammattikorkeakoulut ja konservatoriot Kokkolassa ja Joensuussa. Suomeen on siis neljän vuosikymmenen aikana syntynyt melkoisen laaja yhteisö kansanmusiikin erityisasiantuntijoita, joilla on paitsi soitto- ja laulutaito, myös potentiaalia, näkemystä ja kokemusta kansanmusiikin tutkimuksesta ja pedagogiikasta. Kansanmusiikin ammattilaisen tyypillinen profiili onkin värikäs paletti monipuolista osaamista.

Kansanmuusikko tutkijana

Sibelius-Akatemian Kansanmusiikin aineryhmässä on tutkivan muusikkouden idea ollut sisäänrakennettuna muusikkokoulutukseen koulutusohjelman perustamisvuosista lähtien. Tutkimuksellista otetta ja osaamista on korostettu koulutuksen historian aikana välillä enemmän, välillä vähemmän, muusikontaitojen ollessa kuitenkin pääasia. Sinänsä kansanmuusikkous ei ole edes mahdollista ilman tutkimista. Kun nykypäivän kansanmuusikko työskentelee historiallisten soitto- ja laulutyylien kanssa, täytyy perinteestä ponnistavan muusikon tutkia, soveltaa, varioida ja luoda uudelleen saadakseen aikaan soitettavaa ja laulettavaa. Tässä työssä tulevat arkistoaineistot, aikalaislähteet ja käytännöllähtöiset tutkimusmenetelmät tutuksi. Vaikka muusikko arjessaan ”tutkii” paljonkin, ei se kuitenkaan automaattisesti tee muusikosta tutkijaa tai anna tieteellisen tutkimuksen vaatimaa osaamista ja uskottavuutta.

Viime vuosina kansanmusiikin aineryhmässä on uudistettu kandidaatti- ja maisteritutkintojen opetussuunnitelmaa, ja tutkimustaitojen opetusta on lisätty. Sibelius-Akatemia on myös juuri luonut tohtorikoulutukseen uuden opetussuunnitelman, jossa siinäkin tutkimustaitojen oppiminen on aiempaa systemaattisempaa. Taiteellisen tohtorikoulutuksen profiilia on uudistettu: aiemmin tutkinnon painopiste oli konserteissa, eikä kirjallinen osuus ollut osa opinnäytettä. Vuodesta 2011 kirjallinen työ muuttui nimeltään tutkielmaksi ja samalla opinnäytteeseen kuuluvaksi. Samalla tutkimuksellisuuden vaatimustaso on pikkuhiljaa noussut. Taiteellinen tohtoritutkinto sijoittuu nyt kansanmusiikin tohtorikoulutuksessa entistä selkeämmin taiteellisen tutkimuksen kentälle. Tämä vaatii opiskelijoilta uudenlaista osaamista, mutta se myös mahdollistaa uuden tiedon nousemisen näkyviin ja kuuluviin. Oma näemykseni on, että tämä tieto on taiteelle ja kansanmusiikin alalle itselleen niin tärkeää, että sen manifestoituminen olevaisiksi on mahdollistettava ja sitä on tuettava kaikin mahdollisin keinoin. Tohtorikoulutuksessa tämä tarkoittaa tutkimustaitojen systemaattista opettamista ja myös tohtorikoulutettavien muusikko-taiteilija-pedagogien ohjaamista tunnistamaan ja julkaisemaan omaamaansa hiljaista tietoa. Vain tällä tavoin syntyy ja kasvaa pikkuhiljaa myös kansanmusiikkiin taiteellisen tutkimuksen – ja ylipäätään tutkimuksen – postdoc-kenttä.

Muusikko pystyy soittamalla, laulamalla ja säveltämällä tutkimaan sellaisia ilmiöitä, joita ei perinteisestä tutkijan positiosta käsin pystytä käsittelemään. Taiteellinen ja ylipäätään käytäntölähtöinen (*practice based*) tutkimus onkin viimeisen parinkymmenen vuoden aikana vakiinnuttanut asemansa ja luonut uutta metodologiaa ja teoriaa, joka soveltuu erinomaisesti kansanmuusikkojen käyttöön ja yhdeksi, vaikkakaan ei ainoaksi tutkimusnäkökulmaksi. *Taiteellinen ajattelu* on nousemassa yhteiskunnallisen keskustelun laajentajaksi tieteellisen ajattelun rinnalle. Se on myös yksi Taideyliopiston uuden strategian kärjistä.

Taiteilijan arkiseen työhön oleellisesti kuuluva tutkiminen on muusikkona helppo nähdä ja tunnistaa sisältäpäin, samasta kuplasta käsin: toinen saman alan muusikko kuulee kollegan soitossa ja laulussa tai sävellyksessä heti, millaista tietoa, osaamista ja näkemystä kuuluuun taitoon, tyyliin, tekniikkaan ja tulkintaan kätkeytyy. Ulkoapäin sen sijaan esimerkiksi toisen genren muusikon, saati sitten toisen taiteenlajin ammattilaisen taikka tutkijan on usein mahdotonta täysin ymmärtää näitä sanattomia viestejä ja vivahteita, vaikka sinänsä pystyisikin arvioimaan ja arvostamaan kuulemaansa taiteena.

Kuka saa tutkia?

Meitä muusikoita ja säveltäjiä on tutkittu kauan ulkopuolelta, ”oikeiden” tutkijoiden toimesta, samoilla menetelmillä kuin itse musiikkia tai mitä tahansa tutkimuksen kohdetta. Jos annamme tutkimuksen vain ulkopuolisten käsiin, liian paljon tietoa menee hukkaan! Meidän on ryhdyttävä myös itse kriittisesti tutkimaan, jakamaan, arvioimaan ja saattamaan keskustelulle alttiiksi omaa tietoaamme. Vain me itse havaitsemme ja tunnistamme ne ilmiöt, jotka nousevat omasta praktiikastamme, ja jotka ovat omalle kentällemme tärkeitä ja tutkimisen arvoisia. Tämä vaatii aivan uudenlaista, vakavaa panostamista tutkimukseen. On opeteltava uusia taitoja ja meille uutta tutkimuksen kieltä, jotta pystymme keskustelemaan uskottavasti muidenkin kuin lähimpien kollegojen kanssa.

Taiteellinen tutkimus ei saa myöskään alana luisua taiteilijoiden itsensä ulottumattomiin. Vaikka taiteellista tutkimusta saa toki vapaasti ryhtyä tekemään kuka tahansa taiteen tutkija, on tärkeää, että juuri pitkän ja syvällisen taiteellisen praktiikan omaavat taiteilijat, myös kansanmusiikot, alkavat avata niitä ilmiöitä, sitä ymmärrystä, joka heidän hiljaiseen tietoonsa ja praktiikkaansa kätkeytyy. Se on tietoa, joka on pitkään puuttunut tutkimuksellisesta keskustelusta. Samalla synnyttämme myös alan kipeästi kaipaaman terminologian ja käsitteistön.

Sama koskee kansanmusiikin alan pedagogeja. Olen vakuuttunut siitä, että suomalaisen kansanmusiikin kentän opettajilla ja ohjaajilla on ainutlaatuista osaamista ja annettavaa paitsi toimijoina musiikkikasvatuksen kentällä myös sen tutkimuksessa. Kansanmusiikin opettajien ja ohjaajien – soitonopettajien, teoria- ja historia-aineiden opettajien, laulupiirien vetäjien, kuorojen ohjaajien, yhteisopettajien, sävellyksen ja improvisaation opettajien, kansantanssin ohjaajien, yhteisömuusikkojen ynnä muiden – on viimeistään nyt aika ryhtyä toden teolla tuomaan omaa kokemustaan, erikoisosaamistaan ja näkemystään näkyväksi tässä yhteiskunnassa. On omaksuttava tutkivan, kriittiseen reflektioon ja keskusteluun valmiin opettajuuden identiteetti (*reflective practitioner*). Näkyväksi tuleminen vaatii oman toimijuuden tunnistamista ja kriittistä arviointia, näkemyksien sanallistamista, menetelmien nimeämistä, toiminnan hankkeistamista, osaamisen ääneen lausumista ja keskusteluun osallistumista eli tutkimusta, julkaisuja ja puheenvuoroja.

Pelkkä taide ja opettaminen eivät siis riitä ammattikunnan näkyväksi tulemiseen. Silti kaikkien ei tarvitse ryhtyä tutkijoiksi sanan perinteisessä merkityksessä: keskustelu voi ja sen pitää olla paljon monipuolisempaa, sallivampaa ja värikkäämpää kuin mihin pelkkä vertaisarvioitu tutkimus antaa tilan. Siihen myös kansanmusiikin tutkimuksen aikakauskirja *Satasarvi* kannustaa julkaisemalla monenlaisia keskustelunavauksia tieteellisten artikkeleiden rinnalla.

Kansainvälinen kansanmusiikki ja uusia tuulia

Kansanmusiikin aineryhmä on ollut viime vuosina aktiivisesti mahdollistamassa kansanmusiikin tutkimuksen kansainvälistä kehitystä muun muassa järjestämällä symposiumeja ja konferensseja yhteistyössä kotimaisten ja kansainvälisten partnereiden kanssa. Aineryhmän Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kanssa vuodesta 2015 järjestämät Kansanmusiikintutkijoiden symposiumit ovat saaneet liikkeelle sekä nuoria että kokeneita tutkijoita, opettajia ja opiskelijoita. Yhdessä Royal Conservatoire of Scotlandin (RCS) kanssa järjestetyt kaksi kansainvälistä konferenssia (Pedagogies, Practices and the Future of Folk Music in Higher Education 2018, Glasgow ja Helsinki) puolestaan saattoivat yhteen kymmeniä tutkijoita, opettajia ja tutkivia taiteilijoita eri puolilta maailmaa. Samalla syntyi kansainvälinen kansanmusiikkipedagoginen verkosto FolkMusEd. Seuraava konferenssi on tulossa 2022 Tukholmaan, ja sen järjestää Kungliga Musikhögskolan i Stockholm. Pedagogies, Practices and the Future of Folk Music in Higher Education jatkaa Sibelius-Akatemian ja RCS:n yhteisenä hankkeena, jossa seuraavaksi julkaistaan konferenssien tuloksena kansanmusiikin korkeakouluasteen ensimmäinen taide- ja taiteilijapedagoginen englanninkielinen antologia.

Olemme kansainvälisessä keskustelussa tunnistanee yhteisen tarpeen kansanmusiikin muusikkokoulutuksessa kertyneen tiedon julkistamiseen ja alan sisäiseen keskusteluun. Alan toimijat jakavat tunteen siitä, että neljän vuosikymmenen aikana on syntynyt paljon sellaista, joka on vielä pitkälti tutkimuksessa käsittelemättä. On jopa niin, että perinteisessä tutkimuskirjallisuudessa (esimerkiksi etnomusikologia, musiikkikasvatus, kulttuurinen musiikintutkimus) ei vielä oikein edes käsitetä tai hahmoteta edellä kuvaillun uuden ammattilaiskunnan, taiteenalan ja pedagogiikan syntymistä, uudenlaisen erityisasiantuntemuksen olemassaoloa, saati sitten että käsiteltäisiin alan toimijuudessa ilmeneviä havaintoja. Meidän täytyy itse tehdä itsemme ja oma tietomme näkyviksi.

Harvoja poikkeuksia edellä mainittuun edustaa amerikkalaissyntyinen etnomusikologi Juniper Lynn Hill. Nykyään professorina Würzburgin yliopistossa vaikuttava Hill on entisenä kansanmusiikin aineryhmän vaihto-opiskelijana aikanaan laajoin haastatteluin perehtynyt aineryhmän pedagogiikkaan ja sen tuloksiin ja julkaissut aiheetta käsittelevän väitöskirjansa jälkeen useita samaa aihetta käsitteleviä tutkimuksia. Hänen mukaansa sibeliusakatemiaalainen kansanmusiikin pedagogiikka on ollut alusta saakka kansainvälisesti vertaillen rohkeasti kokeilevaa ja uudistavaa, jopa radikaalia. Se on sitä osittain vieläkin, vaikka monet kansanmusiikin aineryhmäläisille tutut pedagogiset aatteet ja aikanaan radikaalit menetelmät ovat neljän vuosikymmenen aikana siirtyneet osaksi musiikkikasvatuksen valtavirtaa. Aineryhmän koulutuksessa on aina keskitytty luovuuden ja perinteen tuntemisen tasapainon löytämiseen. Muusikkoihanne on edelleen sama: persoonallinen, uutta luova mutta historiatietoinen nykypäivän kansanmusiikko. Perinne on nähty alituisesti uudistuvana, joustavana ja radikaalikin

kokeilut kestävässä ilmiönä. Aineryhmä onkin saavuttanut mainetta toisaalta ominta-keisten, kansainvälisesti menestyneiden muusikoiden kasvualustana, ja toisaalta luovuuteen voimakkaasti kannustavana, alati kehittyvänä oppimisympäristönä. Tänä päivänä ilmiselvät ja Suomessa jo taiteen perusopetuksessa keskeiset pedagogiset arvot kuten luovuus, vuorovaikutteisuus, itseohjautuvuus, oppijälähtöisyys, ilmiöperustaisuus, taiteidenvälisyys ja yksilölliset oppimispolut ovat olleet lähtökohtia kansanmusiikin opetuksessa jo 1980-luvun alussa. Säveltäminen, kollaboratiivinen työskentely, improvisaatio, keholliset pedagogiset menetelmät ja taiteilijuuskasvatus ovat kansanmusiikin pedagogiikan peruspilareita kuulonvaraisen oppimisen, yhteissoiton sekä musiikin ja tanssin luontevan yhteyden rinnalla.

Satasarvinen tutkimus

Yliopistotasoisesta muusikkokoulutuksesta myötä on siis paitsi Suomeen, myös Pohjoismaihin ja useisiin muihin pohjoisen Euroopan maihin syntynyt uusi ja kasvava kansanmusiikin ammattilaisten sukupolvi, jolla on paljon annettavaa myös kansanmusiikin tutkimukseen. Muusikolle ei tutkiminen kirjoittamalla ole yleensä se itsestään selvin, tärkein eikä helpoin työkalu. Kuitenkin se hiljainen, syvälinen tieto ja taiteellinen ajattelu, joka on tähän mennessä tullut näkyviin ja kuuluviin pääasiassa soittaen ja laulaen, on laajemmin jaettavissa nimenomaan tutkimuksen kielellä, varsinkin nyt, kun verkkopohjaiset julkaisut tukevat myös äänen ja kuvan käyttöä tutkimuksen aineiston, metodien ja tulosten havainnollistamisessa.

Kansanmusiikin ammattilaisten tieto, ymmärrys, näkemys ja kokemus ei saa jäädä pienen piirin salaisuudeksi ja muille käsittämättömäksi. Meidän täytyy myös ymmärtää, että olemme kansainvälinen yhteisö: jokaisessa maassa olemme kansallisesti marginaalissa, mutta saamme tukea toisistamme. Nuori ammattikunta ja ala todella tarvitsee kaiken tuen ja näkyvyyden turvatakseen alan tulevaisuuden. Kansanmuusikoiden, taiteilijoiden ja opettajien on otettava oma tietonsa vakavasti. Jos emme itse arvosta omaa *taitoamme*, joka on tärkeä osa *tietoamme*, eivät sitä voi muutkaan ymmärtää taikka arvostaa.

Satasarvi julkaisee kansanmusiikin tutkimusta toivottavasti tulevaisuudessa sen laajimmassa mahdollisessa merkityksessä, kaikin mahdollisin menetelmin, sekä perinteisistä että uusista näkökulmista. Erityisesti toivon käsillä olevan uuden kansanmusiikin tutkimuksen aikakauskirjan voimallisesti kannustavan alan opiskelijoita, opettajia ja taiteilija-tutkijoita oman praktiikan tunnistamiseen, sen ilmiöiden havaitsemiseen ja jakamiseen sekä kriittiseen, tutkivaan ajatteluun.

Mitä itse asiassa on tapahtunut, kun on syntynyt uusi kansanmusiikin ammattilaisuus? Millainen on nykypäivän kansanmuusikon identiteetti? Miksi yhä edelleen haluamme soittaa ja laulaa näitä vanhoja pelimannikappaleita, runolauluja, improvisaatioita, paimensoitteita? Mikä on se perinteisestä musiikista saatu kokemus ja elämys,

joka on muuttanut ja valloittanut meidät niin perusteellisesti, että haluamme sitkeästi jatkaa tällä polulla alan epävarmuudesta ja taloudellisista mahdolluuksista huolimatta? Millaista toimijuutta kansanmuusikkous tarkoittaa taiteen tai pedagogiikan kentällä? Mikä merkitys koulutuksella on meille ollut? Mitä olemme löytäneet itse musiikista sitä soittamalla ja laulamalla? Millainen on kansanmuusikon suhde kehoon ja mitä musiikkiin löytyy tanssimalla? Miten kansanmuusikko on samanlainen kuin kuka tahansa muu taiteilija, muusikko tai säveltäjä, entä miten koemme olevamme erilaisia? Mikä on paikkamme yhteisössä, ja millaisia yhteisöjä kykenemme rakentamaan? Mitkä piirteet kansanmusiikissa ja kansanmuusikon tavassa nähdä maailma voivat olla käyttökelpoisia globaalin tietoyhteiskunnan, valkoisen eurooppalaisen kulttuurin kaanonin ja ilmaston ollessa kriisissä?

Kysykää, olettakaa, kertokaa! Kiistäkää, pohtikaa, väittäkää, perustelkaa!

Ohkolassa 21.12.2020

Kristiina Ilmonen

Kansanmusiikin professori